

folk/ed. Derg, 2020; 26(2): 733-736

Kitap Tanıtımı

Henry Glassie (1999). Material Culture (Maddi Kültür) *

Süheyla Sarıtaş**

*

Henry Glassie 1941 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Washington eyaletinde doğmuş, 2008 yılında Indiana Üniversitesi'nden emekli oldu. Glassie, 1964 yılında lisans eğitimini Tulane Üniversitesi'nin İngilizce ve Antropoloji bölümünde, 1965 yılında New York Devlet Üniversitesi'nin (State University of New York) Halk Kültürü bölümünde yüksek lisans eğitimini tamamladı. 1969 yılında Pennsylvania Üniversitesi'nin (University of Pennsylvania) Folklor bölümünden doktora derecesini aldı. 1967-1969 yılları arasında Pennsylvania Tarih ve Müzecilik komisyonunda, etnik kültür araştırmaları ve eyalet folklorcusu olarak çalıştı. 1969-1970 yılları arasında Pennsylvania Devlet Üniversitesi'nde Amerikan Kültürü Çalışmaları bölümünde çalıştıktan sonra 1970-1972 yılları arasında Indiana Üniversitesi Folklor bölümünde de aynı göreve devam etti. 1973 yılında Indiana Üniversitesi'nde Folklore Enstitüsü'nün müdür yardımcılığı, 1976-1988 yılları arasında Pennsylvania Üniversitesi'nde Folklor ve Amerikan Medeniyeti ana bilim dalında Folklor Bölüm Başkanlığı görevini yürüttü. 1988 yılından itibaren Indiana Üniversitesi'nde profesör olarak öğretim üyeliğinin yanında aynı üniversitede Türkiyat Çalışmaları, Yakın Doğu Dilleri ve Kültürleri, Orta Asya Çalışmaları ve Hint Çalışmaları gibi bölümlerde de öğretim üyeliği ve bu bölümlerin bölüm başkanlıkları görevini de yürüttü.

* Bloomington: Indiana University Press. ISBN-13: 978-0253335746, 413 sayfa.

**Prof.Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi)
saritassuheyla@gmail.com

Henry Glassie yarım asırdan fazla süren akademik kariyeri boyunca dünyadaki pek çok geleneksel toplum üzerinde çalıştı. Özellikle halk masalları, müziği, mimarisi, halk sanatı ve maddi kültür olmak üzere başta halkbilimi, arkeoloji ve antropoloji olmak üzere Amerikan Kültürü Araştırmaları, sanat tarihi ve müzecilik gibi çeşitli disiplinlere yönelik derin, ayrıntılı ve zengin alan araştırmaları yaptı. Yayımlanmış çok sayıda eseri ile sayısız ödüle layık görüldü. Bu eserler arasında en fazla dikkat çeken ve ödüle layık görülen üç eseri New York Times tarafından “Yılın En Saygın Eseri” ödülünü aldı. Bu üç eserden ilki olan *Passing the Time in Ballymenone*. Eser, Amerika’nın Virginia eyaletinin kırsal bölgeleri ve Kuzey İrlanda geleneksel kültürünü inceler. İkinci eser *The Spirit of Folk Art*, Glassie’nin Santa Fe Uluslar arası Sanat Müzesi’nde yer alan dünya çapında yüz kültürden yüzbinden fazla eserin bulunduğu Girard Koleksiyonu’ndan üçyüz kadar geleneksel el sanatı objeyi seçerek halk sanatını ele alır. Üçüncü eser, *Turkish Traditional Art Today*,^{1*} Türk maddi kültürünü bugüne kadar en geniş ve bütünlükte ele alan anıt bir eserdir. Glassie, başta Amerikan Folklor Derneği (American Folklore Society) olmak üzere pek çok sanat ve bilim kurumunun seçkin üyesidir. Üç yüzden fazla yayımlanmış olan kitap ve makaleleri ve ödüllerin yanı sıra pek çok sempozyum ve konferans bildirileri, sergileri, editörlüğünü yaptığı çalışmaları bulunmaktadır. Henry Glassie bugün yaşamına Indiana eyaletinde sürdürmekte olup çalışmalarına halen aktif olarak devam etmektedir.

Görüldüğü üzere Henry Glassie hem Amerikan hem de dünya halkbiliminin önemli figürlerinden biridir. Onun akademik kariyerine yön veren en önemli alanlardan biri şüphesiz ki maddi kültür alanındaki çalışmalarıdır. Bilindiği üzere, dünya halk bilimcileri 20. yüzyılın ilk çeyreğinde çalışmalarını, özellikle masal efsane, deyim-atasözü, tekerleme gibi daha çok sözel ürünler; ya da doğum, evlenme, ölüm ve çeşitli kutlamaları içeren belirli geleneksel âdet ve törenler üzerine; ya da toplumun inanç sistemi ile ilgili gelenekler üzerine yoğunlaştırdıkları görülmektedir. İnsan yaşantısının önemli parçası olan geleneksel özelliğe sahip objeler ve bu objelerin yapılış amaçları, yapılma aşamaları, kullanılan yöntem ve teknikleri uzunca bir süre halkbilimciler tarafından göz ardı edilmiştir. Özellikle kültürel antropoloji, kültürel coğrafya ve Avrupalı etnologların objelerin insan yaşantı, dünya görüşü ve inanç sistemlerindeki önemini vurgulayan etkili çalışmaları sonucunda, maddi kültür çalışmaları 1960’lı yıllardan itibaren, Henry Glassie gibi pek çok halkbilimcinin araştırma alanına girmiştir.

Maddi kültür ile ilgilenen bir halkbilimci sadece bir objenin nasıl yapıldığı, hangi madde ile yapıldığı, hangi teknik ve yöntemler kullanılarak ortaya çıktığı, ne amaçla yapıldığı ve objenin başka varyasyonlarının olup olmadığı sorularına cevap aramakla kalmaz; aynı zamanda objenin yaratıcısı ve toplum açısından anlamı, önemi, dünya görüşü açısından “yaratıcı-obje-toplum” arasındaki etkileşim gibi konulardaki pek çok soruya cevap arar. Geleneksel özelliğe sahip el yapımı bütün objeleri biz genel olarak maddi kültür olarak değerlendirebiliriz. Halk mimarisi, halk mutfağı, halı, kilim, yorgan, keçe, oya gibi el dokuması ürünler, çini, hat, ebru gibi el sanatları, sepetçilik, bakırcılık, çömlekçilik, giyim-kuşam, müzik aletleri gibi pek çok obje ve sanatsal faaliyet maddi kültür alanına dahil edilebilir.

Henry Glassie'nin *Material Culture- Maddi Kültür* adlı çalışması yalnızca maddi kültür alanında önemli bir eser olması açısından değil; çalışmanın aynı zamanda Türk maddi kültüründen zengin örnekleri barındırması açısından önem taşır. Henry Glassie'nin *Maddi Kültür*'ü beş bölümden oluşur. Eserin bütününe baktığımızda Glassie, üç farklı kıtayı içeren örneklerle maddi kültüre farklı açılardan yaklaşır. Glassie'nin okuyucuya sunduğu örnekler başta Türkiye olmak üzere, İrlanda, Bangladeş ve Amerika'da yaptığı uzun ve detaylı etnografik araştırmalarından elde ettiği bilgi ve malzemeye dayanır. Söz konusu bölgelerdeki insan yaşantılarından kesitlerle Glassie bir taraftan maddi kültür ile ilgili teorilerini oluştururken bir taraftan da kültürel antropoloji, arkeoloji ve halk bilimi disiplinlerinden faydalanarak yeni sentezlere ulaşmaya çalıştığı görülür.

Eserin ilk bölümü “Tarih” başlığını taşır. Glassie'ye göre “tarih şimdiki zamanda geçmiş anlatan bir hikâye olup geleceği inşâ etmeye yönelik olarak tasarlanmıştır” (s.6). Glassie, tarihin geçmişten ziyade geçmişle ilgili bir hikâye olduğunu vurgular. Tarih, Glassie'ye göre sadece maddi kültür araştırmacılarının değil, bütün sosyal bilimcilerin faydalanmaları gereken bir bilimdir. Tarihi anlamının bir yolunun insanların geride bıraktıkları maddi belgeleri incelemek ve tarihin oluşumunda maddi kültürün önemli bir yeri olduğunu vurgular. Öyle ki farklı bölgelerde ev tipleri ya da kilim dokuma teknikleri bilim insanlarına bir hikâye anlatır ve bunlar kesinlikle yazılı kaynaklarda yer almaz.

İkinci bölüm eserin adının da başlığı olan “Maddi Kültür” olarak geçer. Bu bölümde Glassie, maddi kültür araştırmaları tarihine yöne veren çalışmalara ve maddi kültürün tanımına yönelik çeşitli görüşlere yer verir. Glassie'ye göre maddi kültür insan davranışlarının somut görüntüleridir (s.41). Glassie, insanoğlunun arkasında soyut belgelerden daha çok, somut belgeler bıraktıklarını hatırlatarak, gündelik yaşamda kullandığımız objelerin önemine vurgu yapar. Bu bölümün sonunda Glassie, maddi kültürde bağlam konusuna ayrıntılı olarak yer verir. Ona göre maddi kültürün üç önemli temel bağlamı vardır: *yaratıcılık, iletişim, tüketim*. Burada Glassie için obje bir halidir ve Çanakkale ilinin Karagömlek adlı bir tarım köyünde halı dokuyan Aysel Öztürk'ün hayat hikâyesinden yola çıkarak söz konusu üç bağlamı ayrıntılı olarak ele alır. Öğrenme, konsantrasyon, hafıza, umut, teknoloji Glassie'nin üzerinde durduğu bağlamlardan sadece birkaçıdır.

Eserin üçüncü bölümü, Türkiye'den Amerika'ya göç eden bir Ermeni Türk- Hagop Barın- halı tamir ustasının hayatı çevresinde gelişen maddi kültürün üretim-tüketim ilişkilerine yer verir. Hagop Barın'ın anlattıklarından yola çıkarak, Glassie “sanat” kavramı üzerinde durur. Glassie, sanatın daha çok sosyal sınıfı tarif eden bir kavram olduğunu ve kendisine göre sanat ve zanaat arasında bir ayrımın olmadığına vurgu yapar.

Eserin dördüncü bölümde Glassie, önceki bölümde ele aldığı halk sanat kavramını daha iyi açıklayabilmek için kültürlerarası karşılaştırmalı çalışmaların öneminden ve faydalarından söz eder. Bunun için Bangladeş, İsveç, Amerika, Türkiye ve Japonya'da örnekleri bulunan ve evrensel bir özelliğe sahip olan seramik ve çini sanatlarından ve ustalarından örnekler sunar. Farklı coğrafyalarda yaşayan ve sanatlarını icra eden ustalara, onların sosyal yaşantılarına, estetik anlayışlarına ve değerlerine yer verir.

Eserin son bölümünde Glassie, maddi kültürün bir başka örneği olarak mimari yapılar üzerinde durur. Glassie her mimari yapının şartların ve ihtiyaçların sonucu olarak ortaya çıkan kültürel birer değer olduğunu vurgular (s.230). Bu bölümün örneklerini Glassie, Amerika, İrlanda, İngiltere ve Türkiye'den sunar. Yeni mimari yapıların ortaya çıkmasında halk mimarisinin önemine ayrıntılı olarak yer verir.

Notlar

- 1 Bu eser hakkında bilgi için bkz: Çobanoğlu, Ö. (1994). *Türk Maddi Kültür Çalışmalarında Anıt Bir Eser ve Henry Glassie'nin Düşündükleri*, Milli Folklor, C.3. (22): 11-14.

Kaynaklar

- Glassie, H. (1982). *Passing the time in Ballymenone*, University of Pennsylvania, Bloomington: Indiana University Press.
- Glassie, H. (1989). *The spirit of folk art*, New York: H. Abrams Inc.
- Glassie, H. (1993). *Turkish traditional art today*, Bloomington: Indiana University Press.